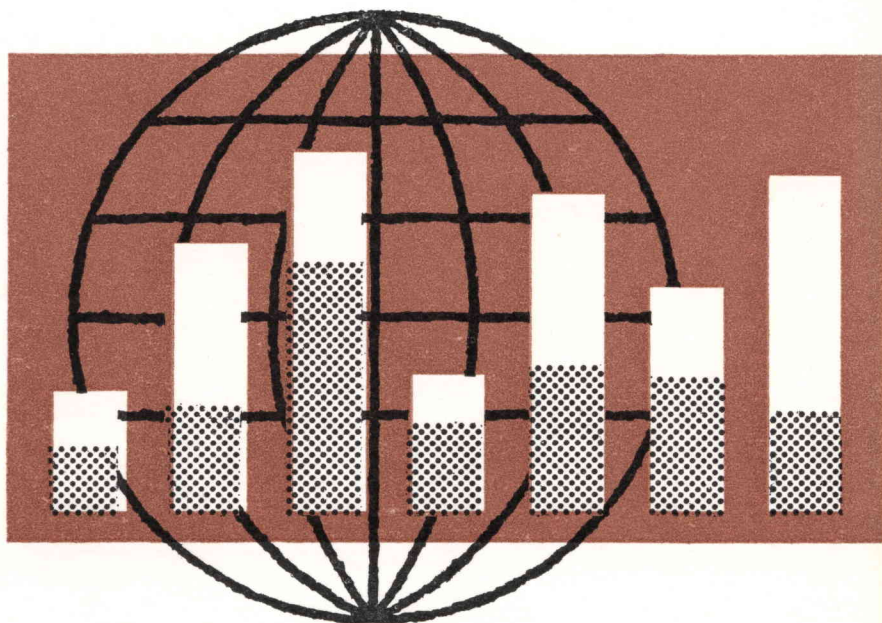

Det ekonomiska läget

Mars 1964 Nr 1

Utarbetad inom Industriens Utredningsinstitut

Distribuerad av Svenska Arbetsgivareföreningens sektion för företagsnämnder

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Allmän internationell översikt</i>	3
USA	5
Storbritannien	7
Västtyskland	9
Frankrike	12
Italien	13
Norden	14
<i>Allmän översikt för Sverige</i>	16
Industriproduktionen	18
Arbetsmarknaden	24
Investeringsverksamheten	26
Inkomster och konsumtion	27
Utrikeshandeln	28

»Det ekonomiska läget», som distribueras av SAF:s sektion för företagsnämnder, utkommer tre gånger per år, varav två gånger under våren och en gång under hösten. Dessutom publicerar SAF genom sektionen för samhällsekonomi ett bildmässigt informationsmaterial i form av stillfilmer (bildband med inspelad kommentar) över konjunkturläget, »*Ekonomisk vårjournal*» resp. »*Ekonomisk höstjournal*». Stillfilmerna uthyras och försäljas genom PA-distribution, Warfvinges väg 26, Stockholm K, tel. 54 13 10. Till dessa stillfilmsjournaler finnes ett särskilt texthäfte, som delvis anknyter till »*Det ekonomiska läget*».

Översikten har utarbetats inom Industriens Utredningsinstitut varvid det förberedande arbetet utförts av civilekonom Lars Vinell.

Allmän internationell översikt

Den ekonomiska tillväxten i Nordamerika och Västeuropa var något högre under andra halvåret 1963 än under det första. För Västeuropas del var denna utveckling väntad. Dels fanns alla skäl att anta att en återhämtning skulle äga rum efter det tillfälliga produktionsbortfall som den ovanligt stränga vintern medförde, dels började under våren förra året vissa klara uppgångstendenser framträda i Storbritannien, vilka snabbt gav en optimistisk prägel på konjunkturprognoserna inte bara i detta land. Däremot blev ökningen av produktion och efterfrågan under andra halvåret i Nordamerika överraskande stor. Den avmattning i den privata konsumtionen som ägde rum under sommarmånaderna blev nämligen mot alla förväntningar tillfällig. Offentliga utgifter och investeringar ökade dessutom något mer än förutsett.

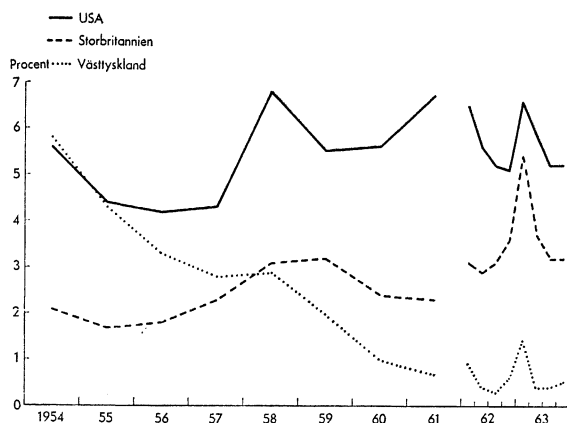
Också i Västeuropa tycks produktionsuppgången i främsta hand ha genererats av den privata konsumtionen, vilken för hela 1963 beräknas ha stigit procentuellt mer än totalefterfrågan. Andra produktionsstimulerande faktorer har varit de offentliga utgifterna, bostadsefterfrågan och exporten. De statliga utgifterna steg emellertid under 1963 mindre än föregående år både i USA och i Västeuropa. I vissa länder, särskilt Frankrike, var detta resultat av en medveten konjunkturpolitik, vars främsta syfte varit att minska efterfrågetrycket och den allmänna prisstegringen. Det privata näringslivets investeringar stagnerade under 1963. Investeringsbenägenheten var svagast inom industrisektorn, vilket i

en del länder resulterade i minskade industriinvesteringar jämfört med 1962. Fortfarande verkar överkapaciteten och den minskade självfinansieringsförmågan dämpande på företagens investeringar.

Förra året medförde en viss utjämning av den markanta skillnaden i konjunkturläget mellan å ena sidan EEC-området och å andra sidan de anglosachsiska länderna. Av arbetsmarknadsstatistiken att döma har emellertid de senare fortfarande mycket att inhämta (jfr figur 1). Visserligen minskade arbetskraftsbristen i Västtyskland, Frankrike och Italien något under första halvåret i fjol, men mot slutet av året ökade efterfrågeöverskottet igen. Samtidigt har produktionsuppgången i USA endast svagt förbättrat arbetsmarknadsläget. Inte heller i Storbritannien har arbetslösheten sjunkit i önskad takt. Det är därför naturligt att löneökningstakten var lägre i de anglosachsiska länderna än inom EEC.

De kraftiga lönestegringarna och den allmänna efterfrågeökningen i Västeuropa lämnade inte

Figur 1. Arbetslöshet i USA, Storbritannien och Västtyskland 1954—63

Källa: IFO-institut

priserna opåverkade. I Italien och Frankrike hade prisutvecklingen utpräglad inflatorisk karaktär. Mot slutet av året lyckades emellertid de franska myndigheterna genom drastiska åtgärder hejda prisstegringarna. I Storbritannien och Västtyskland var dock höjningen av prisnivån måttlig — i USA i det närmaste obefintlig.

Världshandelns utveckling återspeglar den förbättring det internationella konjunkturläget genomgick i fjol. Efter en tillfällig avmattning under årets första månader tilltog ökningstakten i den internationella handeln. Enligt preliminära uppskattningar var världshandelns omfattning under andra halvåret värdemässigt närmare 10 procent högre än under motsvarande period 1962. Ett uppmärksammat inslag i detta sammanhang är den kraftiga exportökningen från råvaruländerna, vars export i normala fall brukar släpa efter i uppgångsperioder. Denna ökning torde ha varit speciellt betingad av den lageruppbyggnad av råvaror, som försiggick i både USA och Väst-europa. Till yttermera visso kunde råvaruländerna inte enbart notera en stegring av exportvolymen utan för ovanlighetens skull även stigande exportpriser. Då deras import samtidigt var i det närmaste oförändrad, ökade valutareserven märkbart i dessa länder. Valutainflödet var emellertid ojämnt fördelat mellan de olika råvaruländerna.

USA

Den totala produktionen — BNP — i USA har nu stigit oavbrutet i tre år. Därmed har trenden mot kortare uppsvingsperioder i de amerikanska konjunkturcyklerna brutits, vilket framgår av figur 2, där de skuggade partierna anger recessionsperioderna. BNP för 1963 var drygt 5 pro-

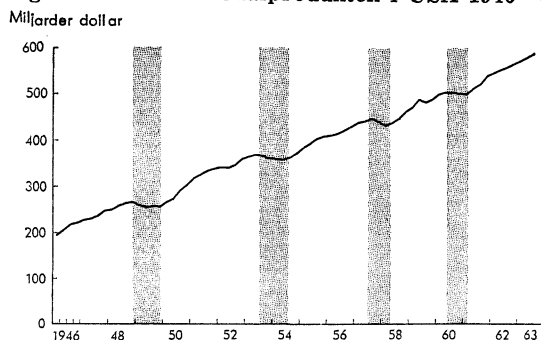
**Öväntat
långvarig
konjunktur-
uppgång**

cent — i fasta priser ca 4 procent — högre än för 1962. Därmed förverkligades ganska exakt administrationens prognos, vilken allmänt ansågs vara väl optimistisk. Denna utveckling ter sig anmärkningsvärd med tanke på att prognosen förutsatte att skattesänkingsförslaget skulle genomföras under året. Detta har emellertid ännu inte antagits av kongressen. Det är emellertid möjligt att president Kennedys och senare president Johnsons beslutsamhet att införa skatteprogrammet har stimulerat konsumenters och företagens konsumtions- resp. investeringsbenägenhet.

Bakom produktionsstegringen låg en förhållandevis kraftig ökning i den privata konsumtionen, som utgör ungefär $\frac{2}{3}$ av totalefterfrågan. Anmärkningsvärt är att en större del av inkomstökningen under 1963 gick till konsumtion än vad fallet var under de närmast föregående åren. Den ökade konsumtionsbenägenheten avspeglas tydligt i konsumentkreditstatistiken. Beloppet utestående konsumentkrediter var vid slutet av 1963 ca 10 procent högre än ett år tidigare.

Förutom konsumtionsstegringen bidrog även ökningarna i näringslivets fasta investeringar, i de

Figur 2. Bruttonationalprodukten i USA 1946—63

Källa: National Bureau of Economic Research

offentliga utgifterna samt i exporten till en höjning av produktionen. Däremot var näringslivets lagerinvesteringar, som under efterkrigstiden spelat en strategisk roll i konjunkturförloppet, i stort sett oförändrade jämfört med 1962. Bostadsbyggandet har utgjort ett expansivt inslag i investeringsutvecklingen och har sedan första kvartalet 1961 uppvisat en årlig ökningstakt på 10 procent. Ökningstakten för industriinvesteringarna var under samma tid 3—4 procent per år. Under sista halvåret 1963 accelererade dock tillväxttakten även inom denna sektor.

Till följd av nyinvesteringarna har efterfråge- och produktionsökningarna höjt kapacitetsutnyttjandet endast i begränsad utsträckning. Systsättningen steg under vårmånaderna något mer än nytillskottet till arbetsmarknaden varvid arbetslösheten sjönk, men sedan mitten av året har denna stadigt hållit sig kring 5½ procent, en och en halv procent högre än administrations målsättning för 1962.

**Fortfarande
hög arbets-
löshet**

STORBRITANNIEN

I början av år 1963 bröts den stagnation som dominerat den brittiska ekonomin i närmare två år. Industriproduktionen har därefter stigit månad för månad. Totalt uppgick produktionsstegringen till 4 procent jämfört med 1962. Ökningen i produktionen åtföljdes av en minskning i arbetslösheten. Ännu i december i fjol var emellertid totala antalet arbetslösa större än totala antalet lediga platser. Att arbetsmarknads- läget icke förbättrats mer än vad som är fallet torde främst hänga samman med två faktorer. Dels har nytillskottet till arbetsmarknaden varit förhållandevis stort, dels var företagens utnyttjande av anställd personal och befintligt kapital

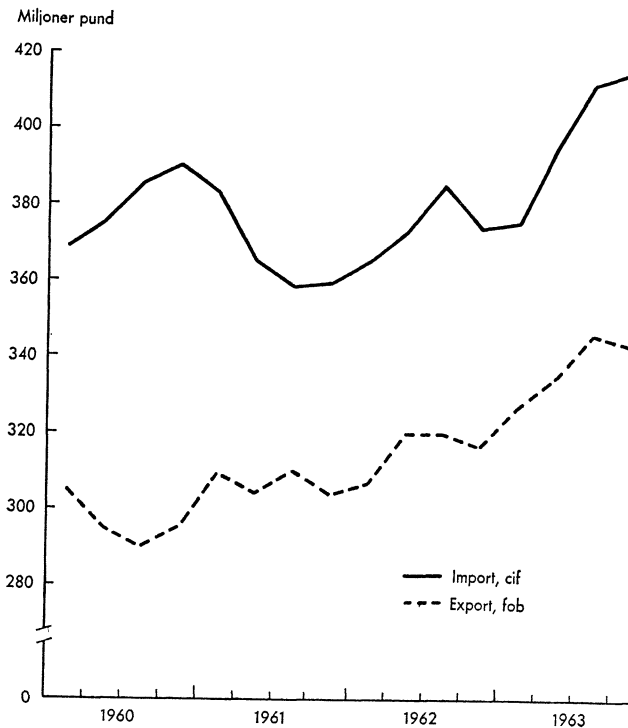
**Stigande
produktion**

vid uppsvingets början lågt, varför produktionen kunde höjas utan att man behövde öka personalstyrkan och maskinkapaciteten.

Det låga kapacitetsutnyttjandet torde också vara förklaringen till att industrins investeringsverksamhet fortsatte att sjunka under 1963. Den totala privata kapitalbildningen, som varit sjunkande sedan mitten av 1961, började emellertid på grund av en kraftig ökning i bostadsbyggnadet vända svagt uppåt igen. Ökningstakten väntas stiga under innevarande år. Enligt det brittiska handelsdepartementets kalkyler kommer de privata investeringarna för 1964 att överträffa fjol-årets med 10 procent. Tillväxten i den privata

**Industrins
investeringar
väntas öka**

Figur 3. Export och import i Storbritannien 1960—63

konsumtionen, som i flera omgångar sedan hösten 1962 stimulerades genom olika former av skattesänkningar, tilltog under loppet av 1963. Till en början var konsumtionsökningen helt hänförlig till ett fåtal konsumentkapitalvaror, främst bilar, men efter hand fick den allt större spridning. Ännu har dock konsumtionen inte uppnått den expansionstakt som kännetecknat tidigare uppgångsperioder under efterkrigstiden.

Det allmänna konjunkturuppsvinget sattes i gång av en kraftig uppgång i exporten vid början av 1963. Exporten steg sedan oavbrutet fram till sista kvartalet i fjol, då den föll tillbaka något. Av exportorderingången till industrin att döma var denna stagnation tillfällig och med stor sannolikhet kommer exporten att öka under innevarande år. Som framgår av figur 3 steg dock importen ännu kraftigare än exporten.

VÄSTTYSKLAND

Efter ett par år med avtagande ökningstakt steg under 1963 produktionen i Västtyskland åter snabbare. BNP ökade i fasta priser 5 procent under andra halvåret jämfört med motsvarande period 1962. Ökningen i industriproduktionen var mindre, men mot slutet av året steg även den kraftigt. Samtidigt kom storleken i lönestegringarna inom industrin att mera än tidigare anpassas till takten i produktivitetsförbättringarna. Härigenom stärktes Västtysklands position i den internationella konkurrensen i synnerhet som flera av dess konkurrentländer fick vidkännas betydande kostnadsstegringar.

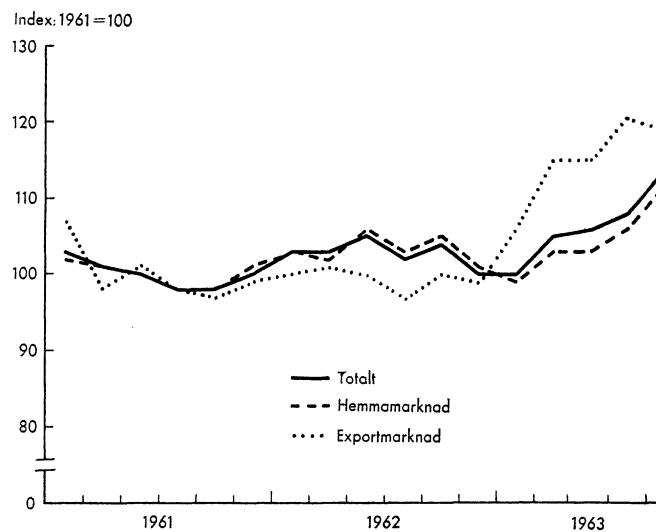
Relationen mellan antalet arbetslösa och antalet lediga platser ger inget intryck av att bristen på arbetskraft minskat. Detta sammanhänger med att byggnads- och tjänstesektorerna ökat sin

Export- framgångar för industrin

efterfrågan på arbetskraft, medan industrin minskade sin sysselsättning med en procent under 1963.

Till väsentlig del var produktionsuppgången resultatet av en ökning i exportefterfrågan. Under de första månaderna i fjol började exportorderna till den västtyska industrin att inströmma i allt hastigare tempo. Orderingången fortsatte därefter att stiga hela året, vilket framgår av figur 4. Då exportörerna hade kapacitetsreserver som omedelbart kunde utnyttjas, reagerade produktion och leveranser snabbt på den ökade efterfrågan. För hela 1963 var exporten 7—8 procent högre än året innan. Ökningstakten för de två sista kvartalen 1963 var betydligt högre. Exportökningen var i hög grad koncentrerad till verkstadsindustrin, men även den kemiska industrin ökade sin utlandsförsäljning kraftigt.

Figur 4. Orderingång till västtysk industri 1961—63

Källa: Monatsberichte der deutschen Bundesbank

Importökningen var klart mindre än exportökningen. Stor betydelse härvidlag hade minskningen i livsmedelsimporten, som till följd av de dåliga skördarna 1961 och 1962 kommit upp på en onormalt hög nivå. Det är också värt att notera att importen av industriprodukter, särskilt mot slutet av året, steg klart mindre än tidigare.

Industrins investeringsbenägenhet har den senaste tiden åter stigit. Visserligen har inte någon väsentlig förändring i de faktiska investeringsutgifterna inträffat ännu, men investeringsenkäter och den inhemska orderingsgången till maskinindustrin pekar ganska samstämmigt uppåt. En viss ökning har även ägt rum i efterfrågan på industri- och affärsbyggnader. Inom byggnadssektorn, där en produktionsökning på ca 10 procent kom till stånd under andra halvåret 1963, är emellertid fortfarande den offentliga efterfrågan samt efterfrågan på bostäder de mest produktionsstimulerande faktorerna. Till följd av minskad statlig subventionering av bostadsbyggandet har emellertid på sistone ansökningarna om byggnadstillstånd för bostäder avtagit. Det är mycket möjligt att bostadsbyggandet redan i år kommer att påverkas härav. Därmed skulle vissa förutsättningar finnas till avspänning och ökad stabilitet inom byggnadssektorn, vilken under en längre tid varit ett inflationshot för hela den västtyska ekonomin.

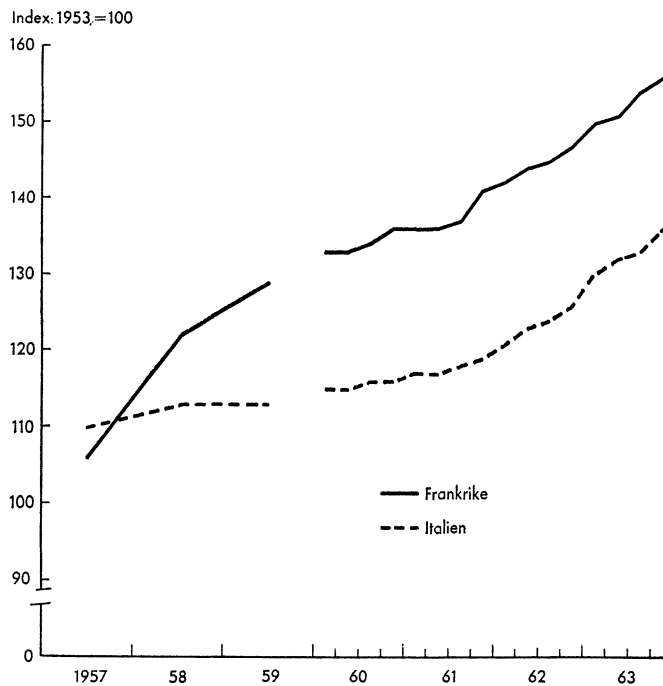
Till följd både av minskade inkomstökningar och av höjd sparbenägenhet har på sistone expansionen i den privata konsumtionen avtagit. Denna förändring avspeglas i den vikande orderingsgången till konsumtionsvaruindustrierna. Konsumentpriserna har dock inte synbarligen påverkats härav utan fortsätter stiga. Prishöjningen har likväl hittills varit lägre än genomsnittligt för Västeuropa.

**Minskat
bostads-
byggande
1964?**

FRANKRIKE

Kraftiga produktions- och prisstegringar kom att prägla Frankrikes ekonomi under större delen av 1963. Den inflationistiska prisutvecklingen bröts emellertid i höstas, sedan myndigheterna tillgripit radikala stabiliseringsåtgärder, bl.a. prisstopp på åtskilliga industri- och jordbruksprodukter. Prisstabiliseringen underlättades av att nettoinflödet av valutor samt kreditexpansionen, vilka tidigare skapat de monetära förutsättningarna för inflationen, dämpades under årets sista månader. Fortfarande föreligger emellertid ett latent inflationstryck, vilket bl.a. framgår av arbetsmarknadsläget. Den ganska kraftiga ökningen av ut-

Figur 5. Konsumentprisindex för Italien och Frankrike 1957—63

Källa: OECD

budet på arbetskraft har inte nämnvärt lindrat bristen.

Stabiliseringsåtgärderna har hittills inte dämpat produktionens ökningstakt som t.o.m. var snabbare mot slutet av året. De största ökningarna noterades för konsumtionsvaruindustrin medan kapitalvaruindustrin nödgades bromsa upp ökningstakten i produktionen. Denna utveckling reflekterar väl efterfrågesituationen, som fortfarande karakteriseras av starkt stigande konsumtion och stagnerande industriinvesteringar.

ITALIEN

Italien befinner sig liksom Frankrike i ett skede av stark industriell expansion. Industriproduktionen låg i fjol genomsnittligt ca 9 procent högre än under 1962. Till skillnad mot förhållandet i andra länder i Västeuropa var produktionsökningen tämligen jämnt fördelad på de olika industrigrupperna. Det kan dock nämnas att bilproduktionen liksom fallet var i flertalet industriländer steg mer än genomsnittligt för industrin.

Den utbudsökning som produktionsstegringen medförde var ej tillräcklig för att tillgodose den till följd av löneexpansionen kraftigt växande efterfrågan, varför priserna steg hastigt. Till skillnad mot i Frankrike har man hittills misslyckats i sina försök att hejda prisstegringarna. I stället kom dessa att tillta under höst- och vintermånaderna. Konsumentprisstegringen nådde då en årstakt på ca 13 procent. Den inflationistiska utvecklingen resulterade i ett kraftigt underskott i handelsbalansen. Visserligen steg exporten mellan 1962 och 1963 med ca 8 procent, men importökningen mellan dessa år var ca 25 procent. Då dessutom övriga poster i betalningsbalansen gav mindre överskott än tidigare, sjönk

**Kraftigt ökat
underskott
i handels-
balansen**

valutareserven kraftigt. Eftersom inflationen hittills inte visat några tecken till att avta, ter sig Italiens valutasituation f.n. kritisk.

NORDEN

Under 1962 hade Norge, Danmark och Finland ett ekonomiskt problem gemensamt, nämligen minskningen i valutareserverna. I Norge och Danmark stördes den yttre balansen av en starkt stigande inhemsk efterfrågan, medan Finlands försämrade valutasituation i främsta hand härrörde från en nedgång i exporten. Valutaläget i de tre länderna genomgick emellertid en markant förbättring under fjolåret. Bakom denna förändring ligger i främsta rummet de nordiska ländernas exportframgångar, ökade lån från utlandet samt ekonomiskt politiska åtgärder.

I *Danmark* där betalningsbalansens utveckling varit mest kritisk tillgrep regeringen den s.k. helhetslösningen — en kombinerad pris-lönereglering — för att hålla tillbaka totalefterfrågan på varor och tjänster och därmed hejda valutautflödet. Resultatet blev av allt att döma inte misslyckat. Medan valutareserven 1962 sjönk med hälften, kom den i fjol att fyrfaldigas. Stabiliseringen av den danska ekonomin framgick även av prisutvecklingen. I fjol steg konsumentprisnivån knappt en procent mot 10 procent 1962.

En annan effekt av den ekonomiska politiken var minskningen i den ekonomiska tillväxttakten. BNP:s ökning för 1963 stannade vid endast 2 procent. Året innan var ökningen 5 procent. För närvarande är efterfrågetendenserna inom landet uppåtriktade. Samtidigt är också exportutsikterna goda, varför en ökning av den inhemska efterfrågan kan äga rum utan att den yttre balansen rubbas.

**Ökad
stabilitet
i Danmark**

Norge uppvisade den kraftigaste produktionsökningen (ca 5 procent) under 1963 bland de nordiska länderna (inklusive Sverige). Den klart större delen av denna ökning tillkom under andra halvåret, en utveckling som Norge hade gemensamt med flertalet andra länder i Västeuropa. Produktionsstegringen möjliggjordes bl.a. av ett starkt uppsving i exporten. Trots att dessutom rederinäringen fick bättre konjunkturer var bytesbalansens underskott lika stort som 1961 och 1962. Ökat detta steg valutareserven. Dels ökade inflödet av utländskt kapital, dels utgjordes en betydande del av importökningen av fartyg; fartygsköpen finansieras som bekant i betydande utsträckning med utländska krediter.

**Norges export
ökade kraftig
i fjol**

Även i *Finland* steg valutareserven något under 1963. Väsentligare än den absoluta ökningen var dock att andelen guld och konvertibla valutor höjdes, ett utslag av att en större del av den finska exporten gick till den västliga världen än under 1961 och 1962. Det förbättrade marknadsläget för den finska exportindustrin fick en förhållandevis svag samhällsekonomisk effekt. Försäljningsökningarna möjliggjordes till stor del genom lageravveckling, varför produktionsökningen inte var större än under 1962 då exportkonjunkturen var som svagast. Härtill kom att regeringen skattevägen sökt dämpa efterfrågan i syfte att stoppa prisstegringarna. Dessutom inskränktes företagets lånemöjligheter genom att staten lånade upp stora belopp på kreditmarknaden. Fortfarande har emellertid Finland den svagaste valutaställningen bland de nordiska länderna.

**Finlands
valuta-
situation
fortfarande
svag**

Allmän översikt för Sverige

Det ekonomiska läget i Sverige förbättrades successivt under 1963. Efter en tillbakagång i samband med den långa och kalla vintern började aktiviteten inom flera sektorer av näringslivet åter att tillta. Exportleveranserna, detaljhandelsomsättning och byggnadsverksamheten fick allt större omfattning och inom flera områden började brist på arbetskraft att göra sig gällande. Där-
emot visade till en början industriproduktionen inga tecken till uppsving. Först under hösten började en mera påtaglig produktionsstegring äga rum. Tidsintervallet mellan leverans- och produktionsökning blev relativt långt, vilket hänger samman med den kraftiga lageravveckling som försiggick inom flera branscher.

Bruttonationalprodukten beräknas ha stigt $3\frac{1}{2}$ procent i fasta priser under 1963, dvs. något mindre än nationalbudgetens prognos. Förutom av den kalla vintern och lageravvecklingen inom industrin drogs produktionsresultatet ned av ett dåligt skördeutfall. På andra punkter har utvecklingen varit gynnsammare än väntat. Detta gäller i främsta rummet exporten, som under andra halvåret uppvisade en hög ökningstakt. Därigenom blev exportökningen 1963 t.o.m. något högre än närmast föregående år. En betydande del av denna ökning kom från den kraftigt stigande utförseln av skogsindustriella produkter. Av stor betydelse härvidlag var att lageravvecklingen för massa upphörde i köparländerna och på sina håll efterföljdes av en lagerpåfyllnad. Även stålexporten ökade kvantitativt kraftigt.

För att kunna avsätta ökade kvantiteter på exportmarknaderna, måste dock järnverken reducera sina priser ganska mycket. Däremot var verkstädernas export betydligt mindre expansiv än under 1962. De stagnationstendenser som började framträda mot slutet av 1962 hänger samman med den dämpning i investeringsverksamheten som nu i ett par år utgjort en hämmande faktor för den ekonomiska tillväxten i Väst-europa.

Vad gäller den inhemska efterfrågan utgjordes de expansiva inslagen av den privata konsumtionen, den offentliga verksamheten samt bostadsbyggandet, medan industrins investeringar under förra året i stort sett var oförändrade jämfört med de två föregående åren. Stagnationen i kapitalbildningen inom industrin torde ha härrört såväl från minskad *benägenhet* som från minskad *förmåga* hos företagen att investera. Dels hade en överkapacitet som fortfarande präglar marknadssituationen inom många branscher minskat räntabiliteten vid expansionsinvesteringar. Dels tyder mycket på att företagens finansiella situation genomsnittligt försämrats under de senaste åren. Av särskild betydelse är härvidlag att företagens möjligheter att bestrida sina investeringsutgifter med egna medel minskat till följd av den jämfört med 1950-talet ogynnsamma vinstutvecklingen samt bortfallet av de interna pensionsstiftelserna, vilka före ATP:s införande varit viktiga finansieringskällor. Under 1963 försämrades dessutom lånemöjligheterna genom omläggning av den ekonomiska politiken i restriktiv riktning.

Införandet av en mer återhållsam penning- och finanspolitik under 1963 motiverades av de inflationistiska tendenserna inom byggnadssektorn, vilka alltmer kom att utgöra ett hot mot den

ekonomiska stabiliteten inom hela den svenska ekonomin. För att förhindra en nedgång i näringslivets maskininvesteringar har emellertid regeringen föreslagit ett investeringsavdrag på 10 procent för de anskaffningar av maskiner och inventarier som sker under innevarande år.

I den till statsverkspropositionen bifogade nationalbudgeten räknar man med en ökning av BNP på $4\frac{1}{2}$ procent i år. Härvid utgår man från att normala väderleks- och skördeförhållanden skall råda. Exporten och de privata investeringarna väntas öka något mindre än i fjol. Detsamma gäller importen. Realismen i sistnämnda prognoser kan diskuteras. Det är inte osannolikt att både export- och importökningarna underskattats. Med hänsyn till att man i nationalbudgeten räknar med ett icke obetydligt underskott i bytesbalansen, är det väsentligt för den yttre balansen att den eventuella ytterligare importökningen inte blir alltför kraftig i förhållande till exportstegringen.

INDUSTRIPRODUKTIONEN

Enligt statistiska centralbyråns produktionsindex var produktionsvolymen inom industrin 1963 ca 2 procent högre än industriproduktionen 1962. Konjunkturinstitutets beräkningar ger ett ökningstal på 4 procent. Skillnaden mellan dessa uppskattningar härrör till största delen från olika bedömningsgrunder av verkstadsindustrins produktion. Beräkningen av produktionen inom denna bransch baseras på sysselsättningsuppgifter. Det blir alltså av betydelse för beräkningarna av inte bara verkstädernas produktion utan av hela industriproduktionen vilka antaganden man gör om utvecklingen av produktionen per arbetstimme. Statistiska centralbyrån antar en produk-

tivitetsökning om 2 procent per år, medan konjunkturinstitutets produktionsberäkningar utgår från en produktivitetshöjning på 4 procent per år. Då produktiviteten visat sig fluktuera förhållandevis kraftigt år från år, blir produktionsuppskattningarna således tämligen osäkra.

Järnmalmsbrytningen uppgick förra året till 23,6 miljoner ton, en ökning på drygt 7 procent jämfört med 1962 års siffra. Produktionsuppgången möjliggjordes av ökade leveranser till både export- och hemmamarknaderna. Kvantitativt steg utförseln med drygt 4 procent. Då dels priserna var lägre än 1962, dels en förskjutning av exportens sammansättning mot billigare kvaliteter ägde rum sjönk likväl exportvärdet 4 procent. Utsikterna för 1964 kan bedömas som tämligen goda. Sålunda beräknas stålproduktionen inom Montanunionen och i Storbritannien, de största avnämarna av svensk malm, att öka förhållandevis starkt. — I Storbritannien hade den börjat expandera redan i fjol, vilket säkerligen starkt bidragit till den stora utförselökningen under andra halvåret. Dessutom synes någon ytterligare lageravveckling inom dessa områden inte vara att vänta under innevarande år. Utbudstrycket på malmmarknaden är emellertid fortfarande starkt och avtalen för leverans under 1964 har medfört ytterligare prissänkningar.

Stålproduktionen ökade kraftigt förra året. Framställningen av handelsfärdigt stål, götstål och tackjärn överträffade 1962 års produktion med 9, 8 resp. 3 procent. Att tackjärnsproduktionen ökade mindre än produktionen inom övriga förädlingsled får främst tillskrivas den ökade användningen av skrot, vilken bl.a. återspeglas av fjolårets kraftigt stigande skrotimport. Produktionsstegringen medförde ett ökat kapacitets-

**Exportvärdet
för malm
sjönk
4 procent
1963**

utnyttjande. I december 1963 uppgick detta till närmare 95 procent.

**Hög kvantitet
låga priser
för stål**

Bakom produktionsökningen låg en betydande uppgång i utlandsleveranserna. Trots det tryckta läget på världsmarknaden för stål lyckades de svenska järnverken höja sin exportkvantitet med 16 procent mellan 1962 och 1963. För att uppnå detta resultat fick emellertid företagen reducera sina priser avsevärt. Ökningen av exportvärdet kom därför att stanna vid 10 procent. Även på hemmamarknaden var priserna starkt nedpressade. Vissa tendenser till stabilisering av stålpriserna framträdde dock under fjolåret, varvid t.o.m. smärre prishöjningar noterades för vissa produkter. Med hänsyn till den rådande överkapaciteten kan man emellertid inte vänta någon mera betydande prishöjning under innevarande år. För exporten kommer också de nyligen beslutade tullhöjningarna inom EEC-området att verka prispressande.

Sysselsättningen inom *verkstadsindustrin* låg under hela fjolåret klart under 1962 års nivå. Tendensen under årets senare hälft var emellertid svagt uppåtriktad. Som tidigare nämnts är det vanskligt att med ledning av endast sysselsättningsuppgifter skatta produktionsutvecklingen. Konjunkturinstitutet har med hjälp av en försörjningsbalans för verkstadsprodukter beräknat produktionsökningen 1962—63 till 2 procent. Bortsett från att också denna metod ger osäkra resultat torde man i alla fall kunna säga att takten i produktionsökningen påtagligt dämpades jämfört med de närmast föregående åren.

**Minskad
sysselsättning
hos verk-
städerna**

Även vad exporten beträffar ägde en viss avmattning rum. Exportvärdet av verkstadsprodukter exkl. fartyg uppgick till 5 040 miljoner kronor, en ökning på 6 procent jämfört med exporten

1962. Ökningen 1961—62 var drygt 10 procent. Utförseln av investeringsvaror, ca 60 procent av hela verkstadsexporten, började minska under 1962 och fortsatte sedan att minska under första halvåret 1963. Under andra halvåret ägde emellertid en viss återhämtning rum. Konsumtionsvaruexporten som utgör drygt 10 procent av verkstadsexporten ökade däremot i rask takt under fjolåret. Exportutvecklingen återspeglar väl efterfrågesituationen i Västeuropa. Som framhållits i den internationella översikten har under de senaste två åren den privata konsumtionen och byggnadsverksamheten varit expansiva medan investeringsverksamheten inom industrin i flertalet länder präglats av stagnationstendenser.

Orderläget som under 1961 och 1962 successivt försvagats genomgick en viss förbättring under 1963. I synnerhet under de två sista kvartalen synes — av konjunkturinstitutets företagsenkät att döma — orderingen ha ökat. Fortfarande är emellertid orderstockarna på många håll väl små i förhållande till leveranserna, varför en ytterligare ökning i orderingen är nödvändig för att sysselsättningen skall kunna vidmakthållas vid nuvarande nivå under fortsättningen av 1964.

Produktion och sysselsättning vid *varven* blev i fjol högre än vad man förutskickat. Totalt sjösattes under året 73 fartyg om 878 000 bruttoton och levererades 74 fartyg om 907 000 bruttoton. Bägge dessa resultat är de högsta som hittills uppnåtts. Även orderingen var hög. Efter att under 1962 haft ringa omfattning ökade beställningsaktiviteten påtagligt under våren. Orderingen under hela fjolåret blev den största sedan Suezkrisens beställningshause 1957. De nya kontrakten har emellertid fått tecknas till

**Stigande
produktion
och order-
ingång
för varven**

priser som från lönsamhetssynpunkt betraktas som otillfredsställande. Det är framför allt konkurrens från Japan som — jämte den alltfjämt svaga internationella varvskonjunkturen — tvingat de svenska varven att sänka priserna. Dessutom har beställarnas krav på kreditgivning stigit avsevärt.

**Ökad export
från
sågverken**

Marknadssituationen för *sågverken* förbättrades något under 1963. Den höga byggnadsverksamhet som rått tämligen allmänt i Västeuropa verkade stimulerande på trävaruefterfrågan. Samtidigt fortsatte emellertid utbudet från såväl östeuropeiska som kanadensiska sågverk att stiga, medan de finska försäljningarna stagnerade. Nettoresultatet för de svenska sågverken av dessa motverkande tendenser blev att såväl exportkvantitet som exportpriser steg. Utförseln uppgick till ca 1,04 miljoner stds, vilket innebär en ökning på ca 6 procent jämfört med 1962 års export. Trots fjolårets prisstegringar lyckades man ej helt uppnå den prisnivå som rådde vid mitten av 1961. Försäljningarna för leverans 1964 antyder att exportvolymen kommer att stiga även i år.

**Tidigare
prisfallet
på massa
ännu ej
återhämtat**

Fjolårets marknadsutveckling för *massa* innebär en betydande förbättring jämfört med året innan. Både produktion och leveranser visade höga ökningstal. Exporten steg med 13 procent till 3,2 miljoner ton och produktionen med ca 10 procent till 5,8 miljoner ton. Att produktionen ökade mindre än exporten hänger samman med den nedskärning av färdigvarulagren som ägde rum i synnerhet under början av året. Uppgången var inte såsom på många andra håll inom svensk industri enbart mängdmässig utan även vissa prisstegringar kunde noteras. Fortfarande är

emellertid priserna på de olika massakvaliteterna lägre än vid årsskiftet 1960/61.

Orderingången från utlandet tyder på fortsatt ökning i exportleveranserna under 1964. Någon större prisstegring torde däremot knappast vara att vänta, då grunden till det pressade prisläget, kapacitetsöverskotten, ännu finns kvar.

Produktionen av *papper och papp* uppgick 1963 till 2,7 miljoner ton, en ökning på 10 procent jämfört med 1962 års produktion. Ökningen var ganska ojämnt fördelad mellan de olika kvaliteterna. Den procentuellt sett största stegringen uppvisade gruppen papper och papp men den betydelsefullaste uppgången noterades för kraftpapper. Tidningspappersproduktionen ökade däremot obetydligt.

Pappersexporten steg både värde- och kvantitetmässigt ca 13 procent. Denna förhållandevis gynnsamma utveckling får ses mot bakgrunden av den allmänt höga konjunkturen i industriländerna under fjolåret. — Papperskonsumtionen har nämligen visat sig tämligen väl följa den allmänna inkomstutvecklingen. Men även vad papperet beträffar är marknadsläget präglat av stora kapacitetsreserver, vilka givetvis försvårar en anpassning uppåt av prisnivån. Därtill kommer att de svenska pappersbruken är utsatta för tulldiskriminering på sin största marknad, nämligen EEC-området.

Den totala produktionsvolymen inom *textil- och konfektionsindustrierna* beräknas ha stigit ca 4 procent jämfört med 1962 års produktion. Ökningen hänförde sig helt till konfektions- och trikåvarufabrikerna. Spinneriernas och väveriernas tillverkning gick däremot tillbaka. Nedgången avsåg huvudsakligen bomullsvävnader.

Enligt preliminära uppgifter synes produktionen

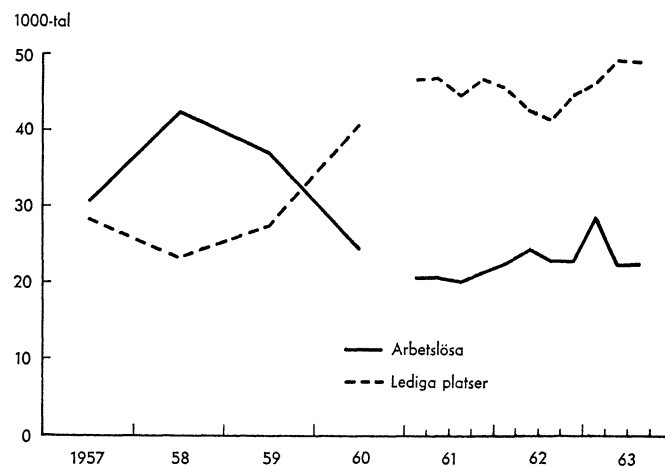
**Fortsatt
överkapacitet
inom pappers-
industrin**

inom *sko- och läderindustrin* ha stigit något under 1963. Mycket talar för att den sedan flera år fallande produktionstrenden nu har brutits. De senaste årens strukturrationalisering inom skoindustrin synes alltmer ha fått åsyftad effekt, dvs. höjt dess förmåga att hävda sig mot importkonkurrensen.

ARBETSMARKNADEN

Det dämpade arbetsmarknadsläget under 1962 och början av 1963 har efterträts av en ökad efterfrågan på arbetskraft. Under maj—december 1963 var antalet vid arbetsförmedlingar anmälda lediga platser det största sedan 1955. Andra tillgängliga indikatorer på arbetskraftsefterfrågan visar dock, att denna under 1963 visserligen var större än 1962 men att den ändå inte nådde upp till 1961 års nivå. Statistiken över arbetslösheten bestyrker också detta. Antalet hos arbetsförmedlingar registrerade arbetslösa var bortsett från första kvartalet under fjolåret lägre än under

Figur 6. Antalet arbetslösa och antalet lediga platser i Sverige 1957—63

Källa: OECD

1962 men högre än under 1961. Som framgår av figur 6 vidgades klyftan mellan antalet lediga platser och antalet arbetslösa under årets lopp.

Om man såsom arbetslösa även räknar alla som är sysselsatta i beredskapsarbeten eller deltar i omskolningskurser blir däremot arbetslösheten under 1963 avsevärt större än under 1962.

Indikatorer för sysselsättningen inom de olika näringsgrenarna under 1963 pekar på en nedgång inom jordbruket, skogsbruket och industrin, medan sysselsättningen ökat för grupperna byggnadsverksamhet och handel.

Vad arbetarantalet beträffar var sysselsättningen under 1963 i genomsnitt för samtliga industrigrupper 1—1½ procent lägre än under 1962. Bland delbranscherna visar gruvindustrin den kraftigaste minskningen, över 10 procent, medan träindustrin noterar ca 2½ procents ökning.

Utbudet av arbetskraft beräknas på grundval av befolkningsutvecklingen och yrkesintensiteten (andel förvärvsarbetare av den totala befolkningen). Statistiska centralbyråns beräkningar angående arbetskraftsutbudet 1964 visar en ökning med omkring 30 000 personer jämfört med 1963 under förutsättning att yrkesintensiteten 1964 blir densamma som 1963.

Mot bakgrund av produktions- och produktivetsprognoser för 1964 beräknas sysselsättningen inom industri, byggnadsverksamhet och skogsbruk bli i stort sett oförändrad från 1963, medan jordbrukets sysselsättning liksom tidigare år väntas sjunka med omkring 5 procent.

Sammanfattningsvis kan sägas, att man under 1964 väntar en hög sysselsättning med fortsatt brist på arbetskraft i södra och mellersta Sverige men med överskott på arbetskraft på många håll i Norrland.

INVESTERINGSVERKSAMHETEN

Under 1963 låg industriinvesteringarna i fasta priser på ungefär samma nivå som 1962. Den ekonomiska politikens investeringsfrämjande åtgärder har bidragit till att någon påtaglig nedgång ej uppkommit. Således lättades kreditpolitiken på våren 1962 och beslut fattades om frisläppande av investeringsfonderna för byggnads-, anläggnings- och maskininvesteringar. Industrins byggnadsinvesteringar ökade, enligt preliminära uppgifter för 1963, med 1 å 2 procent medan maskininvesteringarna minskade lika mycket. Enligt konjunkturinstitutets prognos för 1964 kommer de totala industriinvesteringarna att minska uppskattningsvis med 3—4 procent.

Investeringarna i bostäder (exklusive underhåll) beräknas ha ökat med nära 6 procent i volym mellan 1962 och 1963. Detta är en betydligt lägre ökningstakt än vad man tidigare räknat med. Detta sammanhänger med att igångsättningen varit lägre än beräknat under 1963 samt att byggnadstiderna förlängts osedvanligt mycket. Igångsättningen under 1963 uppskattas till 54 000 lägenheter i flerfamiljshus och 24 500 i småhus. I bostadsbyggnadsprogrammet räknade man med 59 000 resp. 26 000 lägenheter. Om bostadsbyggnadsprogrammet hålls under 1964 beräknas igångsättningen till 58 000 lägenheter i flerfamiljshus och 27 000 i småhus. Bostadsinvesteringarna exklusive underhåll beräknas 1964 öka ca 2 procent enligt nationalbudgeten.

De totala offentliga investeringarna (inklusive bostäder) beräknas mellan 1962 och 1963 ha ökat ca 2 procent i volym, vilket innebär en dämpning av expansionstakten från 1961. Prognosen för 1964 visar emellertid en ökning på 4—5 procent. Kommunernas investeringar har under flera år

ökat kraftigt och den volymmässiga ökningen mellan 1962 och 1963 var inte mindre än 14 procent. Expansionstakten väntas emellertid här avta under 1964 då ökningen beräknas till knappt 8 procent.

De sammanlagda bruttoinvesteringarna steg volymmässigt med $3\frac{1}{2}$ procent mellan 1962 och 1963. Prognosen för 1964 antyder ungefär samma expansionstakt.

INKOMSTER OCH KONSUMTION

Den totala lönesumman steg enligt konjunkturinstitutets beräkningar med $7\frac{1}{2}$ procent mellan 1962 och 1963. Av denna ökning beräknas knappt 5 procent härröra från de avtalsmässiga lönehöjningarna, drygt $1\frac{1}{2}$ procent från den totala löneglidningen och nära 1 procent från nettoeffekten av sysselsättningsförändringar under året. Industriföretagens lönekostnad per arbetstimme för arbetarna beräknas ha stigit med närmare $8\frac{1}{2}$ procent.

De disponibla inkomsterna (total inkomst minus direkta skatter och försäkringsavgifter) steg mellan 1962 och 1963 preliminärt med drygt 7 procent. Då ökningen av konsumentpriserna beräknas till ca 3 procent blir den reala ökningen av de disponibla inkomsterna omkring 4 procent.

Den privata konsumtionen har, enligt preliminära beräkningar, under fjolåret värdemässigt stigit med drygt 7 procent. I fasta priser innebär detta något över 4 procent. Av den absoluta ökningen på 3,4 miljarder kronor — i löpande priser — gick närmare hälften till ökade utgifter för livsmedel, vilket berodde på den kraftiga stegringen i livsmedelspriserna (ca 8 procent). Den kraftigaste procentuella stegringen volymmässigt sett uppvisade fordonsposten. Ökningen här, som

Den privata konsumtionen steg mer än BNP

mellan 1961 och 1962 var ungefär 7½ procent, var 1962—63 nära 13 procent enligt preliminära beräkningar. Stegringen hänför sig främst till det stora antalet inköpta nya bilar. Registreringsstatistiken visar att 17 procent fler bilar såldes i fjol än under 1962. Ökningen 1961—62 var 11 procent.

UTRIKESHANDELN

Både importen och exporten steg kraftigt under 1963. Importvärdet uppgick till 17,5 miljarder och exportvärdet till 16,6 miljarder. Jämfört med motsvarande värden för 1962 innebar detta ökning på 8,5 resp. 9,5 procent. Därmed blev importöverskottet något lägre än för året innan.

Då nettot av tjänster minskade kom likväl bytesbalansens underskott att bli något större än för 1962. Det är vanligt att Sverige bokföringsmässigt får en negativ bytesbalans. Genom nettot av kapitaltransaktioner och framför allt genom förändringar i den s.k. förskjutningsposten¹⁾ har valutareserven ändå ökat under de senaste åren. Under 1963 minskade emellertid valutareserven med ca 150 miljarder efter att året innan ha ökat en halv miljard. Då någon nämnvärd förändring i nettot av kapitaltransaktionerna inte inträffade, har alltså förskjutningsposten kraftigt minskat i förhållande till år 1962. Enligt konjunkturinstitutets beräkningar skulle en stor del av denna nedgång vara att hänföra till fartygskrediterna. Detta betyder alltså att värdet av fartygsleveranserna överstigit betalningarna.

**Valuta-
reserven
minskade
under 1963**

¹⁾ Förskjutningsposten kan betraktas som en restpost, en korrigeringspost för statistiska fel och ofullkomligheter. Den utgör helt enkelt skillnaden mellan den teoretiska förändringen i valutareserven (bytesbalansens saldo + nettot av kända kapitaltransaktioner) och valutareservens faktiska förändring.

Tabell 1. Betalningsbalansen 1961—1963

	1961	1962	1963
Export av varor, fob	+14 198	+15 129	+16 573
Import av varor, cif	-15 151	-16 154	-17 542
Handelsbalansen, netto ..	-953	-1 025	-969
Sjöfartsnetto	+1 380	+ 1 445	+1 450
Övriga tjänster m.m. netto	-360	-570	-700
Bytesbalansens saldo	+ 67	-150	-219
Kapitaltransaktioner, netto	- 33	- 10	-80
Valutareservens teoretiska förändring	+ 34	-160	-299
Förskjutningspost	+868	+731	+149
Valutareservens faktiska förändring	+902	+571	-150

Källa: Riksbanken, statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

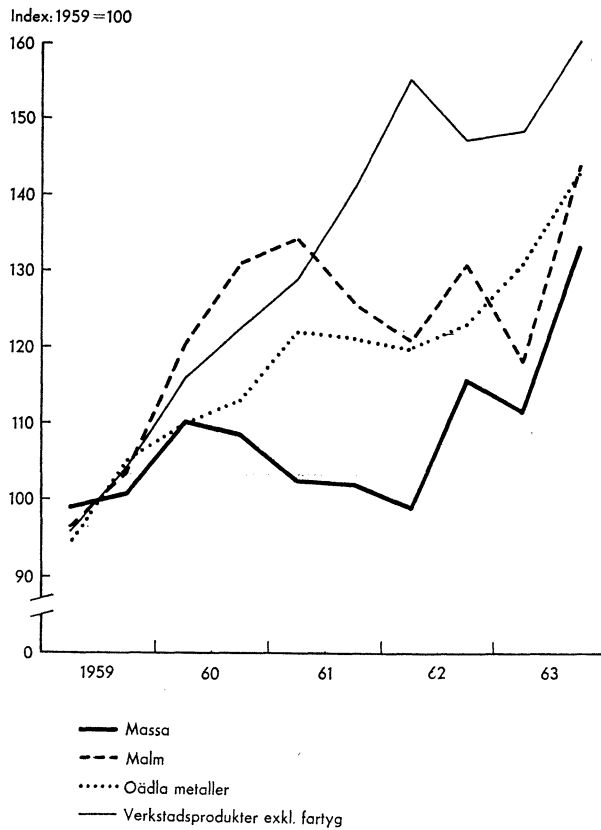
De senaste ett och ett halvt årens exportutveckling har präglats av en stark ökning av mas-sautförseln. Som framgår av figur 7 hade exporten av massa volymmässigt fallit tillbaka från sista halvåret 1960 till första halvåret 1962, varvid även priserna pressats ned kraftigt. Verkstadsexportens utveckling har i det närmaste varit den motsatta. Utförseln av verkstadsprodukter (exklusive fartyg) steg brant uppåt fram till andra halvåret 1962, varefter en påtaglig dämpning ägde rum. Figur 7 visar även stagnationen i malmutförseln samt en förhållandevis jämn expansion i järnverkens utlandsleveranser. (Gruppen oädla metaller består huvudsakligen av järn och stål.) Under det senaste halvåret synes utvecklingen för de olika varugrupperna ha varit tämligen enhetlig.

Av tabell 2 ser man att förutom massa- även trä- och pappersexporten steg kraftigt under 1963.

Fartygsleveranserna fick en rekordartad omfattning. Förändringarna i bil- resp. maskinexport illustrerar två under fjolåret frappanta inslag i Västeuropas konjunkturbild: den höga bilförsäljningen och stagnationen i industrins maskininvesteringar.

Importutvecklingen återspeglar de senaste årens stora ökningarna i de disponibla inkomsterna. Sålunda noterades stora ökningstal för införseln av vissa konsumtionsvaror såsom bilar, kläder m.m.

Figur 7. Exportvolymen halvårsvis för viktigare varor 1959—63

Källa: Konjunkturinstitutet

Tabell 2. Import och export av viktigare varuslag 1963

	Miljoner kronor 1963	Procentuell förändring 1962—63
<i>Import</i>		
Livsmedel	1 893	+11
Fasta och flytande bränslen	2 372	+10
Kemiska produkter	1 325	+ 7
Textilvaror (utom kläder) ..	1 159	+13
Kläder	454	+19
Handelsfärdigt järn och stål	689	— 4
Maskiner och apparater	3 197	+ 5
Bilar och bildelar	1 340	+17
<i>Export</i>		
Livsmedel	536	+ 6
Sågade och hyvlade trävaror	1 303	+ 8
Pappersmassa	1 952	+16
Papper och papp	1 460	+13
Järnmalm	930	— 5
Järn och stål	1 230	+ 9
Maskiner och apparater	3 520	+ 3
Bilar och bildelar	920	+11
Fartyg	1 310	+24

Källa: Statistiska centralbyrån.

Däremot sjönk värdemässigt införseln av järn och stål och maskinimporten ökade klart mindre än under de närmast föregående åren. Det må emellertid påpekas att andelen importerade maskiner av de totala maskininvesteringarna steg även under 1963.

Tullavvecklingen inom Efta och EEC har fortskridit och inom sistnämnda område pågår anpassningen till den yttre tullmuren. Dessa omständigheter har säkerligen inte lämnat den svenska exportens varu- och länderfördelning opåverkad. Hittills har emellertid de enskilda ländernas konjunkturutveckling undanskymt integrationens verkningar på vår export. Under 1961 och 1962 kom således exporten till EEC att stiga mer än exporten till Eftaländerna främst till följd av den markanta skillnaden i konjunk-

**ökad export
till Stor-
britannien**

turläge mellan Västtyskland och Storbritannien. I samband med den allmänt stigande efterfrågan i Storbritannien under 1963 ökade exporten till detta land med 12 procent. Exporten till de nordiska länderna steg ännu kraftigare. Exportökningen till Eftaländerna uppgick till 10 procent. EEC-områdets import från Sverige steg 7 procent. Därvid är att märka att Västtyskland ökade sina köp från Sverige endast med 2 procent. Däremot ökade exporten till Italien och Frankrike avsevärt.